

1. Előzmények

A 2012. május 6-án megtartott parlamenti választások következtében a Szerbiai Szocialista Párt (*Socijalistička partija Srbije* – SPS) került fontos pozícióba. A választást megelőzően a kormánykoalícióban résztvevő Demokrata Párt (*Demokratska stranka* – DS) nagy reményeket táplált, hogy a szocialistákkal továbbra is együttműködhetnek az ország irányításában. A szocialista-párti Ivica Dačić azonban „versenytárgyalásokat” kezdeményezett a demokraták mellett a Szerb Haladó Párt (*Srpska napredna stranka* – SNS) vezetésével is. Mivel az SPS megduplázta a mandátumainak számát a szerbiai parlamentben, ezért a mérleg-nyelvénél számítottak. A tárgyalások eredményeként Dačić a haladókkal egyezett meg a kormányalakításról, mely felálló testületnek ő lehetett a miniszterelnöke és a belügyminisztere is egyben. Alapvető politikai logika szerint ez kiemelkedő súlyt biztosítana számára a politikai életben, azonban a gyakorlatban ennek nyomát sem találjuk, mivel az SNS új vezetője, Alexander Vučić irányított valójában a háttérből a miniszterelnök-helyettesi pozíciójából.

A 2012-ben felálló haladó-szocialista kormányzat konfliktusokkal volt terhes, mely az eltérő ideológiai háttér miatt is megmutatkozott, másrészt a különböző gazdasági elképzelések miatt. A kényszerkormányzás hátterében a két félnél a következő okokat találjuk. A szocialisták ki szeretnék volna használni a mérleg-nyelve helyzetüket és a kormányalakítási tárgyalások kezdetétől ragaszkodtak a kormányfői tisztséghez. A haladók viszont kormányra kívántak kerülni, ezt azonban a történeti múlt (ti. a radikális párti múltjuk) miatt egyedül nehezen tehetnék volna meg, így a nyugati konszolidáció jegyében közösen kellett valakivel fellépni, annak érdekében, hogy a Nyugat is elfogadja a mérsékelt politikájukat és ne váltson ki ellenérzést. Két éves kormányzásuk sikere volt számos a társadalom körében népszerű, ám politikailag nehéz téma felvállalása. Ilyen volt a korrupció elleni küzdelem meghirdetése, az európai integráció felgyorsítása és a tárgyalások megkezdése az EU-csatlakozásról, valamint a Koszovóval folytatandó tárgyalások. A haladók vezére taktikai szempontból mindig a kormányfőre hagyta a hivatalos megállapodások megkötését, így ha elégedetlenség lépett volna fel a választópolgárok vagy a Nyugat körében, akkor azt bűnbakként tudta volna használni, míg a sikert saját eredményeként tudta elkönyvelni, ez fontos taktikai lépés volt Alexander Vučić részéről.

2. Az előrehozott parlamenti választás okai

Az előrehozott választások folyamatosan a szerbiai közélet napirendjén volt. Mint arra már korábban utaltunk a kormánykoalíció feszültségekkal volt terhes a részes felek eltérő elképzelései miatt. A Dačić-kormány első éve után már felröppentek azok a hírek, melyek szerint előrehozott választásokat tartanának, végül azonban a két párt megegyezett abban, hogy 2013 nyarán tárgyalásokat kezdenek a kormányátalakításról. Ennek gyakorlati következménye az lett, hogy 2013. szeptember 2-án a parlament elfogadta az új kormány

névsorát.¹ Az új összetételű Dačić-kormánynak számos új, pártonkívüli minisztere lett, elsősorban a haladók támogatásával. A kormányválság azonban mindennapos témává vált szerbiai médiában, mely a választópolgárok érdeklődését is folyamatosan fenntartotta az állami ügyei iránt. A kormánypártok közötti feszültség a gazdasági reformokban öltött testet, melynek következtében az alig négy hónapja gazdasági miniszterként tevékenykedő Saša Radulović benyújtotta lemondását, mivel nem értett egyet a haladók által szorgalmazott lépésekkel.² A konfliktust kihasználva az SNS 2014. január 25-én bejelentette, hogy előrehozott választások kiírását kezdeményezik az államfőnél. A szerbiai alkotmányos szabályok értelmében a kormány kezdeményezheti a parlament feloszlását és új választások kiírását. Ez meg is történt január 28-án, majd az államfő Tomislav Nikolić másnap kiírta a rendkívüli választásokat március 16-ára, a gyorsaságra azért volt szükség, mert a kiírás és a szavazás megtartása között 45 napnak el kell telnie, és az előrehozott belgrádi helyhatósági választásokkal együtt kívánták megtartani a parlamenti voksolást is.³

A kormány hivatalos indoklása szerint azért van szükség az újabb választásokra, hogy a leendő kormány nagyobb társadalmi felhatalmazással kezdje meg az ország egészét érintő reformokat. Huszka Beáta tanulmányában a választások okai között három gyakorlati elemet sorolt fel, melyek a következők:⁴

- 1) A Szerb Haladó Párt a parlamenti mandátumainak nem megfelelően részesedett a kormányban miniszteri pozíciókban. Ennek következtében nagymértékű aránytalanság lépett fel közöttük, így ez konfliktusokat generált. A közös kormányzás időszakában a haladók népszerűsége folyamatos növekedést mutatott. A 2012-es választásokon a szavazatok 24%-át sikerült megszerezniük, majd a kormányzás száz napja után ez 32,6%-ot ért el, Alexander Vučić népszerűsége pedig megelőzte Ivica Dačić kormányfőét.⁵ A választásokat megelőző időszakban a közvélemény-kutatók a haladók számára 44-45%-os támogatottságot mértek. A haladók immáron a megnövekedett támogatottságukat szerették volna a kormányzásban kihasználni és a parlamenti többséget megszerezni, és egyedül kormányt alakítani. A pártok népszerűség növekedését lásd az 1. számú mellékletben.
- 2) A Dačić-kormány megalakulásától kezdve nagy hangsúlyt fektetett a korrupció elleni küzdelemre. Ennek a témának a napirendre kerülése és a gyakorlati menedzselése Alexander Vučić feladata lett. A téma népszerűségét jelzi, hogy mind Nyugat, mind pedig Szerbiában nagy népszerűséget váltott ki a gazdasági élet és a politikai elit körében történő visszaélések felszámolása. A korrupció elleni küzdelem egyik fontos eleme volt a haladók stratégiájának, ugyanis ezáltal az elmúlt tizenkét év demokratikus kormányait el tudta számoltatni és az esetleges visszaéléseket a nyilvánosság elé tárni, tehette mindezt úgy, hogy a haladó politikusok nem kerülnek kapcsolatba a nyomozásokkal, mivel mindvégig ellenzékben politizáltak. A küzdelem nem kímélte a Demokrata Párt politikusait, azonban saját szövetségeseik esetében is

¹ *Megszavazták az átalakított szerbiai kormányt.* Forrás: vajma.info

² *Előrehozott választás jöhet Szerbiában.* Forrás: index.hu

³ *Március 16-án lesznek az előrehozott választások Szerbiában.* Forrás: hvg.hu

⁴ Huszka 2014 4.

⁵ *New poll shows Serbians like anti-corruption push.* Forrás: b92.net

súlyos vádak érték a Szerbia Egyesült Régiói (*Ujedinjeni regioni Srbije* – URS) és a szocialisták politikai elitjét. 2013-ban 191 személy ellen indult el vizsgálat a korrupció körében;⁶ a korábbi Cvetkovič-kormány (2008-2012) két minisztere ellen is eljárást kezdeményeztek: Saša Dragin volt agrárminiszter és Oliver Dulić korábbi környezetvédelmi tárcavezetővel szemben.⁷ A korrupció elleni küzdelem azonban eléggé visszásnak minősül, ugyanis a 2014-es választások után több miniszter (köztük haladóparti is) és az ügyvezető miniszterelnök is megtagadta, hogy nyilatkozzon arról a Korrupció elleni Ügynökségnek, hogy párt vagy állami pénzen kampányoltak-e.⁸

- 3) A harmadik ok, amit ki tudunk emelni a kormányon belüli feszültségek közül az a szocialisták ellenállása a költségvetési és gazdasági reformok területén.

3. A választási kampány

A választások alkalmával 250 fő megválasztására kerül sor az egykamarás Népképviselőházban. Az egész ország egyetlen választóközrétnek számít, ahol a választópolgárok zárt pártlistákra adhatják el voksukat. 2012-től kezdődően a listák valóban zártak számítanak, a pártok nem módosíthatnak az eredmények függvényében a képviselők sorrendjén. A parlamentbe való bejutáshoz öt százalékos küszöböt kell elérniük a pártoknak függetlenül attól, hogy egyedül vagy szövetségben mérettetik meg magukat; a kisebbségi pártoknak elegendő az egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszámot elérniük, rájuk nem vonatkozik a bejutási küszöb. Listaállításhoz a választópolgárok tízezer támogató aláírására van szükség. Ennek következtében a következő 19 párt, illetve szövetség indult a 2014-es előrehozott választásokon:⁹

- Alexander Vučić – Jövő, amelyben hiszünk (SNS, SDPS, NS, SPO, PS): 250 fő;
- Ivica Dačić (SPS, PUPS, JS): 250 fő;
- Vojislav Koštunica (DSS): 250 fő;
- Čedomir Jovanović (LDP, BDZS, SDU): 250 fő;
- Pásztor István (VMSZ): 250 fő;
- Dr. Vojislav Šešelj (SRS): 250 fő;
- Mlađan Dinkić (URS): 246 fő;
- A Demokrata Párttal a demokratikus Szerbiáért: 246 fő;
- Boško Obradović (Dveri): 250 fő;
- Dr Sulejman Ugljanin (SDA Szandzsák): 32 fő;
- Boris Tadić (NDS-Zeleni, LSV, VMDK, ZS, ZV, DLR): 250 fő;
- Harmadik Szerbia – Az értékes emberekért: 165 fő;
- Josip Broz (Montenegrói Párt): 50 fő;
- Emir Elfic – Nemzeti közösségek listája (BDZ, MPSZ, MRM, DZH, MEP): 36 fő;
- Saša Radulović – Elég volt: 66 fő;

⁶ Huszka 2014 5.

⁷ Újabb korrupciós ügyet lepleztek le Szerbiában. HVG

⁸ *A miniszterek nem szívesen nyilatkoznának a kampánytevékenységről.* Forrás: vajma.info

⁹ *Izborne liste za izbore za narodne poslanike u Narodnu Skupštinu Republike Srbije.* 2014. március 16.

- Minden nemzet és nemzetiség polgári koalíciója (RDS, SDS): 27 fő;
- Dr. Borislav Pelević – Polgárok Csoportja: 70 fő;
- Slobodan Nikolić – Orosz Oldal: 73 fő;
- Riza Halimi – Demokratikus Akció Pártja: 9 fő.

A 2014-es kampányt a gazdasági kérdések uralták; további témák felmerülésére alig került sor, mivel az európai integráció megindult hivatalosan januárban már, a Koszovóval kapcsolatos kérdések idejét vesztették. A DSS-en és a DS-en kívül a többi párt nem zárkózott el a haladókkal történő kormányra lépéstől a választások után, így a kormány munkájának támadása nem került elő a választások alkalmával a legtöbb párt esetében.

A parlamentbe bejutott pártok/szövetségek ígéretei az alábbiak voltak:¹⁰

Jövő, amelyben hiszünk (SNS, SDPS, NS, SPO, PS)

Adók: Cél az igazságosság adórendszer megteremtése. Ha képesek bővíteni az adóalapot, és meggyőződnek arról, hogy mindenki fizeti a részét, akkor nincs szükség a továbbiakban a szolidaritási adóra, amiről mindig is azt mondták, hogy szükséges, de átmeneti intézkedés.

Foglalkoztatás: Ahogy küzdeni kell a korrupció ellen, úgy kell küzdeni a munkanélküliség ellen. Céljuk, hogy minél több munkahelyet teremtsenek, ami megoldását a beruházások növelésében látják, mintahogyan az történik Keleten és Nyugaton egyaránt. A munkanélküliségi ráta az elmúlt 18 hónapban csökkent, de továbbra is több munkahely megnyitására van szükség a reálgazdaságban a hétköznapi emberek számára, nem pedig az oligarcháknak.

Nyugdíjrendszer: Az egyetlen módja annak, hogy megvédjék nyugdíjasokat az, hogy folyamatos harcot vívjanak, hogy az országba vonzzák a beruházásokat és a munkahelyteremtést. Akkor a gazdaság jól fog teljesíteni és a nyugdíjak nem lesznek veszélyben.

Nemzeti valuta: A külföldi beruházások növekedésével és az Európával való kapcsolatok javulásával a dinár stabilizálható lesz.

Közfelfűrés: Céljuk új törvények kezdeményezésével az, hogy felkészüljenek a gyorsabb reformokra. Hatékonyabb állami szektor nélkül a politikai részrehajlás megmarad, és zéró tolerancia elvét alkalmazzák a korrupcióval szemben.

Egészségügy: Felgyorsítják a reformokat, amelyek javítják a szolgáltatásokat, hogy az egészségügy is elérhető legyen mindenki számára Szerbiában.

Oktatásügy: Fontos reformokat kezdeményeznek, mint például a jó tanárok védelme és jobb munkakörülmények megteremtése, ésszerű a tandíj alkalmazása, valamint a korrupció felszámolása a vizsgák alkalmával, az iskolák számára jobb felszerelések biztosítása.

¹⁰ A szerbiai Blic napilap 2014. március 7-i választásokról szóló különszámában megjelent gyűjtés alapján. A tanulmányban nem szereplő pártok programjai ugyanezen újságban szerb nyelven megtalálhatóak.

Szerbiai Szocialista Párt (SPS, PUPS, JS)

Adók: A lakosság legveszélyeztetettebb csoportja számára a személyi jövedelemadó eltörlése és termékek utáni adó kedvezmény biztosítása, mint a baba-kiegészítők, tankönyvek, kenyér és a tej. Azoknak, akik több van, többet fizetniük.

Foglalkoztatás: Ösztönözni kívánják a foglalkoztatást a feldolgozóiparban, a kisvállalkozók számára start-up hitel biztosítása és a hitelösztönzők biztosítása a szociális vállalkozásoknak.

Nyugdíjrendszer: A cél a 3P – fizetést követő nyugdíj (*penzije prate plate*). Minden 15.000 dinár alatt kereső nyugdíjas úgynevezett 13. nyugdíjat kap oly módon, hogy azt az év folyamán négy egyenlő részben fizetik ki számukra.

Nemzeti valuta: A lebegő árfolyamot támogatják, ahol a pénzkínálat és a kamatlábak meghatározóak.

Közsféra: Erősíteni kell a feldolgozóipart, ami a gazdaság és a polgárok számára túl nagy terhet jelent. Biztosítani kell átképzési programokat. Az állami vállalatok vezetői számára szabályszerű pályázatokat kell kiírni és megfelelő végzettséggel kell rendelkezniük munkájuk elvégzéséhez.

Egészségügy: Mindenki számára biztosítani kell az egészségügyi alapellátás jogát. Különös figyelmet kell fordítani a beteg gyermekekre és fiatalokra, amelyek kezelésére az államnak kell biztosítani a szükséges forrásokat.

Oktatásügy: Ingyenes tankönyvek az általános iskolai tanulók számára. A vállalkozások bevonása a fiatalok képezésébe, hogy a piacgazdaságban elhelyezkedni tudó munkavállalókká váljanak. Több ösztöndíjas egyetemi hallgatói hely biztosítása.

A Demokrata Párttal a demokratikus Szerbiáért

Adók: Javasolják, hogy a szolidaritási adó visszavonását, mert ez terhet jelent az orvosok, tanárok, professzorok és a bírák számára. Továbbá javasolják, hogy 50%-kal csökkentsék a jövedelemadó terheket. Azon munkáltatóknak, akiknél a munkavállalók több mint 500 eurós fizetést kapnak, 10%-os társasági adókedvezményt kapjanak.

Foglalkoztatás: A végkielégítések helyett 600 millió eurót fektetnének be 20 gazdasági központ létrehozására. Ilyen gazdasági körülmények között, ha a szerbiai 200.000 vállalat mindegyike alkalmazna egyetlen új munkavállalót, akkor állami támogatásban részesülne.

Adókedvezmény biztosítása minden új foglalkoztatott után, kedvező hitelek a gyárak korszerűsítésére, valamint az export támogatása.

Nyugdíjrendszer: Szociális nyugdíj bevezetése a 70 éven felüli idősök számára, akik egyedül élnek és nincs más jövedelmi forrásuk. Nem értenek egyet a nyugdíjkorhatár emelésével és a korai nyugdíjaztatás feltételeinek szigorításával.

Nemzeti valuta: A rögzített árfolyam bevezetését szorgalmazzák.

Közsféra: Az állami adminisztrációs költségek csökkentését szorgalmazzák, továbbá hogy az állami vállalatok élén a szakmaiság számítsa.

Egészségügy: Minden szerbiai állampolgárnak kell, hogy legyen érvényes egészségügyi könyve (betegbiztosítása) és joga az egészségügyi alapellátáshoz.

Oktatásügy: Kötelezővé kell tenni a középfokú oktatást. Be kell vezetni az általános és középiskolás tehetséges diákok számára az ösztöndíjat, melynek keretében az állam havonta 10.000 dináros támogatást nyújt számukra.

Új Demokrata Párt – Zöldek (NDS-Zeleni, LSV, VMDK, ZS, ZV, DLR)

Adók: A jövőbeli adópolitika középpontjában a meglévő adók hatékonyabb behajtása kell, hogy álljon, s nem az adókulcs emelése.

Foglalkoztatás: A közmunka programon keresztül a szociális intézményekben és a kötelező gyakorlat által kívánnak új munkahelyeket teremteni a fiatalok számára.

Nyugdíjrendszer: Prioritást élvez a nyugdíjak biztos kifizetése és a nyugdíjasok életszínvonalának további csökkentésének megakadályozása.

Nemzeti valuta: Az árfolyam-ingadozást ellenőrizni kell. Meg kell kezdeni a dinarizáció folyamatát a gazdasági ösztönzők segítségével a megtakarítások növelésére és a hazai hitelek biztosítására.

Közsféra: A kulcsszót a közsféra optimalizálása jelenti, hatékony és átlátható államigazgatással. Ennek következtében átcsoportosításokra van szükség olyan ágazatokba és területekre, ahol munkaerőhiány mutatkozik.

Egészségügy: Az egészségügyi reform folytatása a finanszírozás területén, valamint a minőségi egészségügyi ellátás biztosítani mindenki számára, különösen a gyerekek és a veszélyeztetett csoportok számára.

Oktatásügy: Az oktatási reformot a gyermekek korai fejlesztéséért felelős intézményekben kell megkezdeni, be kell vezetni a kötelező középfokú oktatást és a szakiskolai gyakorlatot.

Vajdasági Magyar Szövetség

Adók: Nem akarnak adókulcsot emelni. Fegyelmezett adóbehajtásra van szükség. Teljesítenie kell az adófizetési kötelezettségét mindenkinek, éljen az északon vagy délen.

Foglalkoztatás: A VMSz már az első törvényhozás összehívásakor kezdeményezte a gazdasági és regionális fejlesztési program megalkotását. A pénzügyi végrehajtást az említett programnak megfelelően kell végezni, melynek forrását a külföldi támogatások és EU-s alapok képezik.

Nyugdíjrendszer: A nyugdíjrendszer mély reformokra szorul. Olyan rendszer iránt elkötelezett, mely a demográfiai paramétereken alapul. A rendszer átalakítását szorgalmazzák, melynek alapja a társadalmi szolidaritás kell, hogy legyen.

Nemzeti valuta: Az szeretnék, hogy az árfolyam-ingadozás az éves infláció határa körül legyen, ami napjainkban 5-6%.

Közsféra: A párt célja, hogy nagyobb legyen a kisebbségi foglalkoztatottak aránya a közigazgatásban, a közsférában és a vállalatoknál.

Egészségügy: A betegeknek egyforma minőségű betegellátás jár, függetlenül attól, hogy hol élnek. Szorgalmazzák, hogy a magán egészségügyi intézmények az egészségügyi biztosítási rendszer részeivé váljanak.

Oktatásügy: Támogatják az olyan oktatási intézmények fennmaradását, mely a kisebbségi közösségek számára biztosítja az anyanyelven való tanulást, azokkal szemben ahol csak szerb nyelven tudnak tanulni a diákok. A diplomahonosítás egyszerűsítésén fognak dolgozni.

Szandzsáki Demokratikus Akciópárt

Adók: Adókedvezmény biztosítása azon vállalkozások számára, melyek tíz főnél több személyt foglalkoztatnak, továbbá az adóterhek csökkentését szeretnék elérni.

Foglalkoztatás: A fenntartható fejlődés érdekében a fejletlen területeken kell ösztönözni a foglalkoztatás növelését projektek keretében. Elsősorban a mezőgazdasági beruházások fokozására van szükség, mivel hitük szerint Szerbiában a mezőgazdaságnak, a biogazdálkodásnak és az ökoturizmusnak van jövője.

Nyugdíjrendszer: A nyugdíjemelésnek a bérek növekedését kell követniük. Vissza kell adni a nyugdíjalap eszközeit. Ösztönözni kell a munkáltatókat, hogy a foglalkoztattak számára kössenek életbiztosítást.

Nemzeti valuta: A kivitel fokozása és az exportnövelés a megoldás. Tervük szerint kistermelői szövetkezetet hoznak létre, mivel elaprózva nem tudják teljesíteni a nagy nemzetközi ügyfelek igényeit.

Közsféra: Elkötelezettek az állami és a magánszféra közötti partnerségben, különösen azért, mert az állami tulajdonú vállalatok magas költséggel működnek.

Egészségügy: Jobban felszerelt kórházakra és egészségházakra van szükség. A távoli területeken élők számára is hozzáférhetővé kell tenni az egészségügyi szolgáltatásokat. Valamennyi egészségügyi dolgozó méltányos fizetést kapjon.

Oktatásügy: Radikális reformra van szükség a tantervek területén, melyek újbóli megalkotásához a piaci szereplők, a helyi közösségek és az ország véleményét is figyelembe kell venni. A gyerekek számára biztosítani kell a megfelelő életkörülményeket, taneszközöket és teljes biztonságot az iskolákban.

Demokratikus Cselekvés Pártja

A párt az „európai értékek szellemében” kívánja a dél-szerbiai albánok problémáit megoldani. Ellenzik a bejelentett rendkívüli népszámlálást Preševo, Bujanovac és Medveđa községekben, mert a „számlálás” nem lehet megoldása az „ott élő albánok mindennapi problémáinak”.

A kampányköltségeket illetően a CeSID felmérése szerint az SNS 4,5 millió eurót, a szocialisták pedig 1,5 millió eurós költséggel a másodikak a pártok között; a kampánykiadások négyötödét fordították hirdetésekre, ebből 90%-ot televíziós reklámra.¹¹

4. A választások eredményei

A 2014-es előrehozott parlamenti választások eredményeként a Szerb Haladó Párt – a közvélemény-kutatásoknak megfelelően – kimagasló támogatottságot sikerült elérniük, amelynek következtében 158 mandátumuk lesz (lásd: 2. számú mellékletet). Ekkora többséget

¹¹ CeSID: Háromszor kevesebb pénzt költöttek a kampányra, mint 2012-ben. Forrás: vajma.info

a demokratikus korszakban még egyetlen pártnak sem sikerült kapnia, így a kampány folyamán ígért reformokra megkapták a felhatalmazást a haladók. A klasszikus jobboldal egyetlen pártjaként az SNS lesz az, amely parlamenti munkában ki tud emelkedni a parlamenti többsége révén. A baloldal súlyos vereséget szenvedett a választásokon.

A 2007-2012 között kormányzó Demokrata Párt hatalmas támogatói csökkenést könyvelhetett el, mivel a korábbi 67 mandátumukból mindösszesen 19-et sikerült megtartani. Hasonló támogatottságot ért el (18 mandátum) az Új Demokrata Párt – Zöldek, melyet a 2014 januárjában a DS-ből kivált Boris Tadić (Szerbia államfője 2004-2012 között) vezetett. A baloldal fragmentáltságát tovább erősíti a szocialisták helyzete, akiknek azonban sikerült megtartaniuk a korábbi 44 képviselői helyüket. A helyzet pikantériája az, hogy az SPS több szavazatot kapott, mint a két demokrata párt együttvéve. A haladókon túl a kisebbségek is sikerrel zárták a 2014-es választásokat, ugyanis mindhárom pártnak sikerült eggyel megnövelnie a képviselőik számát (a magyaroknak hat, a bosnyákoknak három, az albánoknak pedig két képviselőjük lesz az új törvényhozásban). A Szerbiai Demokrata Párt mandátum nélkül maradt, csakúgy, mint a korábban folyamatosan kormánypárti URS (korábban G17Plusz), illetve a liberálisok. Ezzel pedig a rendszerváltó elit java része kiesett a parlamentből.

5. A pártrendszer megváltozásának okai

Peter Mair¹² szerint a stabil társadalmi törésvonalak, a választási törvények és a politikai intézmények elősegíthetik a pártrendszerek stabilizálódását, azonban a társadalmi viszonyok megváltozása nem feltétlenül hozza magával a pártrendszerek megváltozását. Mair elmélete szerint egy egyenes kezdő és végső pontja jelzi a nyitott és a zárt pártrendszert, az egyes országok adott időben létező rezsimjei ezen helyezhetőek el.

- 1) Nyitott pártrendszer: Akkor beszélhetünk nyitott rendszerről, ha amennyiben könnyű a pártalapítás (pl. adminisztráció könnyűsége, alapító tagok alacsony száma, stb.), és a parlamentbe való bejutás is egyszerűnek számít, valamint alacsony a szabályozottság is.
- 2) Zárt pártrendszer: Zárt pártrendszer esetében állandósulnak a koalíciós partnerek és a kormányzati pozícióba kerülők köre szűk.

Minden pártrendszer nyitottként indul, majd fokozatosan bezárul. Amennyiben a bezárás megtörtént, szétrobban és újra kinyílik, majd kezdődik előről a folyamat.

A pártrendszer nyitásának okai:

- új párt lép be a pártrendszerbe,
- koalíciós minták megváltoznak,
- egy botrányba belebukik az egész pártrendszer.

Ha magyarázatot szeretnénk találni a 2014-es szerbiai választási eredményeire, akkor a mairi elmélet segítséget jelenthet számunkra. Ennek megfelelően a következő okokra vezethető vissza a szerbiai pártrendszer megváltozása és a pártok támogatottságának a megváltozása:

¹² Mair 1990.

- A Szerb Haladó Párt, mint új párt megjelenése: A szerbiai politikatörténetből tudhatjuk, hogy a Szerb Radikális Párt a demokratikus rendszerváltás után mindig nagy támogatottsággal rendelkezett, azonban koalíció-képtelen volt a többi parlamenti párttal, így ellenzékben politizáltak képviselőik. A folyamatos ellenzéki szerep azonban a párt holdudvarát és magát a párttagokat is negatívan érinti, mivel reális esély nem volt arra, hogy tovább növeljék a szavazatokat, így viszont nem tudtak kormányra kerülni. Ennek a problémának az orvoslására tett lépéseket Tomislav Nikolić és Alexander Vučić (előbbi a radikálisok alelnöke, utóbbi a párt főtitkára volt – a pártot gyakorlatilag Nikolić irányította, mivel a pártelnök Vojislav Šešelj az ICTY előtt várja perét) 2008 őszén. Először a két vezető megalakította a „Hajrá, Szerbia” frakciót a törvényhozásban, majd több radikális társukkal kiléptek a korábbi pártjukból és megalapították a mérsékelt jobboldali ideológiát valló haladó pártot. A váltás következtében a Nyugat szemében is maguk mögött tudhatták korábbi radikális múltjukat és egy európai jobboldali pártot irányítottak. A politika perszonalizációja következtében pedig a soron következő választásokon sikerült a radikális szavazókat maguk mellé állítaniuk, így meghatározó erővé válniuk a parlamentben.
- Sikeres kormányzás: 2012-ben a haladóknak sikerült a kormányba is részt venniük. A szocialisták való közös kormányzás alatt sikerült egy sor olyan témát napirendre tűzniük és megvalósítaniuk, amely mind a Nyugat, mind pedig a szerbiai választók szemében sikert aratott. Ennek értelmében jól megválasztott téma volt a korrupció elleni küzdelem, és annak a felsőbb szintekig való véghezvitele (gazdasági és politikai elit, vagy akár a rendőrség és a titkosszolgálat keretében). A korrupció elleni küzdelem az egész pártrendszer megrázta, így több botrány is napvilágot látott a haladókhöz közeli bulvárlapok hasábjain. Kormányzásuk idején meglepték mindazokat a lépéseket, amelyeket a demokraták korábban nem tettek meg, így sikerült normalizálni a helyzetet a szomszédos államokkal. A legnagyobb sikernek a Koszovóval kapcsolatos tárgyalások jelentették, melyeket sikerült elfogadtatniuk a társadalommal is. Tehát összességében sikeres két év állt a hátuk mögött a kormányzás területén. Bizonyították a polgároknak, hogy hatalmon képesek megtenni azokat a lépéseket, amelyeket mások elodáztak, és csak a közvélemény-kutatások eredményeit figyelték.
- A rendszerváltó elit bukása: A 2014-es választások eredményeit figyelve szembetűnő, hogy azon a 2000-es átalakulás pártjai rosszul szerepeltek vagy ki is estek a törvényhozásból. Ennek hátterében az állhat, hogy szinte mindegyik párt már a kormánykoalíció részese volt, az ország helyzete azonban nem javult, hiába ígérték meg mindent a pártok a korábbi választások alkalmával. Az emberek csalódtak ezekben a pártokban és vezetőikben, így a mérleg nyelve a jól teljesítő haladók mellé állhatott, ha racionálisan gondolkodtak a polgárok.
- Ellenzéki személyi rivalizálás: A 2012-es választások után a Demokrata Párton belül megindult a személyi felelős keresése. Ennek nyomán a párton belül két tábor alakult ki: az egyik Boris Tadić (pártelnök és volt államfő) csoportja, a másik pedig Belgrád főpolgármestere (Dragan Đilas) köré csoportosuló párttagok voltak. A választási kudarc felelősének a keresése elmérgesítette a helyzetet, így végül 2014 januárjában Boris Tadić és több tagtársa kilépett a DS-ből és belépett a 2007-ben alapított Zöldek

Pártjába, mely új néven Új Demokrata Párt–Zöldek indult a választásokon. A párton belüli feszültség a média nyilvánossága előtt zajlott, ami nem tett jót a párt támogatottságának. A régi és új demokraták egymás lejáratása közepette történt meg az előrehozott választások kiírása, ennek nyomán a polgárok láthatták, hogy még egymással sem tudnak megegyezni, nemhogy az országot kormányozzák, így sokan csalódtak bennük.

- Alexander Vučić személyi kultusza és a haladók kampányfőlénye: A választások kiírását megelőzően már fél évvel a „levegőben volt” annak lehetősége, hogy a kormány nem tölti ki a megbízatási idejét. Ennek fényében a haladók már előre készülhettek választási programmal, illetve kampánystratégiával és a számukra legmegfelelőbb időben kezdeményezhetik az előrehozott választásokat, így azokra ők már sikeresen előkészültek. A gyakorlatban ez meg is történt. A Szerb Haladó Pártnak sikerült hatalmas kampányt folytatniuk, melyben a párt elnöke, Alexander Vučić volt az ígéret az ország helyzetének rendbetételére. A kampány folyamán sikeresen apelláltak a politika perszonalizáltságára és a vezetőt sikerült egy kompetens politikusként bemutatniuk, aki megoldás a jelenlegi helyzetre. Ez a kampánykommunikáció sikeresnek minősült, annál is inkább, mivel a szerbiai állami média a kormánypártoknak kedvez, így több emberhez tudták eljuttatni a személyi kultusszal átitatott üzenetet.

6. Vučić-kormány és programja

A választások estéjén mindenki számára bebizonyosodott, hogy a Szerb Haladó Párt lesz az, aki kormányt alakíthat Szerbiában. A kérdés innentől kezdve az volt, hogy a minősített többség érdekében és a gazdasági reformok minél szélesebb támogatottságáért koalícióra lép-e valamely parlamenti párttal vagy sem. Vučić a szavazás után kijelentette, hogy a parlamentbe bejutott pártok vezetőivel megbeszéléseket fognak folytatni a lehetséges együttműködésről. Ezt a felhívást a Demokrata Párt a korábbi nyilatkozataival összhangban elutasított, a többi párt azonban részt vett az egyeztetéseken. A kormányalakítás vezetője értelemszerűen Alexander Vučić, az SNS elnöke, leendő miniszterelnök. A VMSZ, a szocialisták és az Új Demokrata Párt vezetője Boris Tadić is részt vett a külön-külön lefolytatott megbeszéléseken. Tadić nem volt hajlandó a szocialistákkal egy kormányban dolgozni, így velük megszakadtak a tárgyalások. Végül 2014. április 15-én a leendő kormányfő bejelentette, hogy a Vajdasági Magyarok Szövetségével és a szocialistákkal lépnek kormánykoalícióra.¹³

A kormányzati szerkezetet illetően Vučić már kezdetektől azt hangsúlyozta, hogy ez lesz Szerbia történetének legkisebb kabinetje, összesen 17 kormánytag vesz részt a munkában. A korábbi kormányzásnak megfelelően a haladók javarészt pártonkívüli szakembereket neveznének ki a tárcák irányítására, így a programorientáltság felé mozdulnának el a hivatali zsákmányrendszer logikájából. A magyar kisebbségi párt vezetője a kormányzás támogatásáért cserébe nem kér miniszteri helyeket a pártnak – habár a haladók ezt is

¹³ Vučić: SNS – SPS – VMSZ, ez az új kormány. Forrás: vajma.info

felajánlották – hanem államtitkári pozíciókat szeretnének birtokolni, ami meg is történt, ugyanis öt államtitkár delegálhatnak a kormányba.¹⁴

A haladók elnöke a választások után azonnal nekilátott a kormányprogram megírásának, mely alapjaiban véve a haladók választási programján alapul. Ennek módosítására a koalíciós tárgyalás fényében került sor, ugyanis a VMSz csak a saját programjának a haladók általi elfogadása árán volt hajlandó csatlakozni a hatalmi többséghez, csakúgy, mint a szocialisták.¹⁵ A kétharmados többségre azért van szükség, mert a haladók alkotmánymódosításokat szeretnének végrehajtani a 2006 óta hatályban lévő alaptörvényen annak érdekében, hogy a koszovói kérdést rendezzék, illetve a gazdasági-társadalmi reformokat véghezvigyék. A gazdasági helyzet tarthatatlansága nyomán gyökeres reformokra van szükség, ennek keretében az állami vállalatok szerkezetét át kell alakítani – ami becslések szerint a 70-80%-uk csődjét jelenti majd –, csökkenteni kell a közigazgatásban dolgozók számát, munkahely-teremtést ösztönözni (napjainkban a becslések szerint 30%-os a munkanélküliség, aminek nyomán évente 32.000 ember vándorol el az országból), továbbá az egészségügyet, a szociális és nyugdíjrendszert is át kell alakítani. Ezekhez a lépésekhez azonban elsősorban bátorságra van szükség, ugyanis ezen lépések negatív következménnyel fognak járni a kormánypártok számára. Egyes vélemények szerint ha ezeket a reformokat a következő fél évben, kilenc hónapban nem kezdik meg, akkor az IMF is kihátrál Szerbia mögül.¹⁶ Az ország helyzetének tarthatatlanságára utalt Tomislav Nikolić is, aki szerint „Vučić kormánya kell, hogy legyen Szerbia újabb kori történelmének legkomolyabb kormánya, mert ez az ország utolsó esélye”.¹⁷

Alexander Vučić kormánya nehéz lépések megtételére és az ország megreformálására törekszik, amelyhez hozzáadódik az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalások lebonyolítása is. Az államfő szerint olyan kormánya lesz Szerbiának, mely se nem oroszbarát, se nem Európa-párti, hanem szerbpárti.¹⁸ Számos konfliktus kerül még a jövőben felszínre ezen problémák nyomán, így kérdéses lehet, hogy a kormánykoalíció mennyire tud egységes maradni, illetve ez a haladó párt szétforgácsolódása bekövetkezik-e idő előtt, és a kormány kitölti-e a négyéves megbízatását.

¹⁴ *Megalakult az új szerbiai parlament.* Forrás: vajma.info

¹⁵ *Koalícióra lép az SNS és a VMSZ.* Forrás: vajma.info

¹⁶ *Tony Verheijen: Szerbiának kilenc hónapja van a reformokra.* Forrás: vajma.info

¹⁷ *Nikolić: Ha Vučić nem jár sikerrel, nem tudom, hogyan tovább.* Forrás: vajma.info

¹⁸ *Tomislav Nikolić: Az új kormány nem lesz sem oroszbarát, sem Európa-párti, hanem szerbpárti.* Forrás: vajma.info

Felhasznált irodalom

A miniszterek nem szívesen nyilatkoznának a kampánytevékenységről. Forrás: vajma.info¹⁹

Blic. 2014. március 7-i választásokról szóló különszáma

CeSID: Háromszor kevesebb pénzt költöttek a kampányra, mint 2012-ben. Forrás: vajma.info²⁰

Előrehozott választás jöhet Szerbiában. Forrás: index.hu²¹

Izborne liste za izbore za narodne poslanike u Narodnu Skupštinu Republike Srbije. 2014. március 16.²²

Huszka Beáta (2014): *Előrehozott választások Szerbiában – meglepetések nélkül.* MKI-elemzések, 2014/02.²³

Koalícióra lép az SNS és a VMSZ. Forrás: vajma.info²⁴

Mair, Peter (szerk.) (1990): *The West European Party System.* Oxford University Press

Március 16-án lesznek az előrehozott választások Szerbiában. Forrás: hvg.hu²⁵

Megalakult az új szerbiai parlament. Forrás: vajma.info²⁶

Megszavazták az átalakított szerbiai kormányt. Forrás: vajma.info²⁷

New poll shows Serbians like anti-corruption push. Forrás: b92.net²⁸

Nikolić: Ha Vučić nem jár sikerrel, nem tudom, hogyan tovább. Forrás: vajma.info²⁹

Tomislav Nikolić: Az új kormány nem lesz sem oroszbarát, sem Európa-párti, hanem szerbpárti. Forrás: vajma.info³⁰

¹⁹ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20291/A-miniszterek-nem-szivesen-nyilatkoznanak-a-kampanytevenysegről.html>

²⁰ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20239/CeSID-Háromszor-kevesebb-pénzt-költöttek-a-kampányra--mint-2012-ben.html>

²¹ http://index.hu/kulfold/2014/01/26/elorehozott_valasztas_johet_szerbiaban/

²² http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/propisi_frames.htm

²³ <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=GCKNNI>

²⁴ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20318/Koaliciora-lep-az-SNS-es-a-VMSZ.html>

²⁵ http://hvg.hu/vilag/20140129_elorehozott_valasztas_szerbia

²⁶ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20327/Megalakult-az-uj-szerbiai-parlament.html>

²⁷ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/19140/Megszavaztak-az-atalakitott-szerbiai-kormanyt.html>

²⁸ http://www.b92.net/eng/news/society.php?yyyy=2012&mm=11&dd=07&nav_id=83042

²⁹ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20322/Nikolic-Ha-Vucic-nem-jar-sikerrel--nem-tudom--hogyan-tovabb.html>

Tony Verheijen: Szerbiának kilenc hónapja van a reformokra. Forrás: vajma.info³¹

Vučić: SNS – SPS – VMSZ, ez az új kormány. Forrás: vajma.info³²

Újabb korrupciós ügyet lepleztek le Szerbiában. Forrás: hvg.hu³³

³⁰ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20217/Tomislav-Nikolic-Az-uj-kormany-nem-lesz-sem-oroszbarat--sem-Europa-parti--hanem-szerbparti.html>

³¹ <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20214/Tony-Verheijen-Szerbianak-kilenc-honapja-van-a-reformokra.html>

³² <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/20321/Vucic-SNS-8211-SPS-8211-VMSZ--ez-az-uj-kormany.html>

³³ http://hvg.hu/vilag/20121124_Ujabb_korrupcios_ugyet_lepleztek_le_Szerb

Mellékletek

1. számú melléklet: A pártok támogatottsága a közvélemény-kutatások eredményei alapján

Időszak	KVK	SNS	DS	SPS	DSS	URS	LDP	SRS	Dveri	NDS	Egyéb
2014.02.22-28.	Ninamedia	44,9	10,4	13,9	6,9	3,6	4,6	2,8	3,1	7	2,8
2014.02.22-28.	CESID	44	7	13	5	4	6	3	4	8	6
2014.02.23-25.	Ninamedia	45,2	9,9	13,1	7,2	3,8	4,8	2,9	3	6,1	4
2013.02.16.	Faktor Plus	44,6	9,1	13	6,8	n.a.	5,2	n.a.	n.a.	8,1	13,2
2014.02.15.	Informer	48,8	6,1	9,4	7,8	5,3	4,7	1,4	2,9	8,6	5
2014.02.15.	Ipsos Strategic Marketing	50,1	4,2	13,2	6,8	2,8	5,1	2	2,2	11,8	1,9
2014.02.16-18.	Ninamedia	44,9	10,2	13,8	6,8	3,1	4,6	3	2,9	5,9	4,8
2014.02.15.	Faktor plus	41,4	10,2	13,2	7,0	2,7	5,1	2,3	3,0	7,8	7,3
2014.02.14.	Ninamedia	44,1	14,2	15,1	6,1	3,1	4,7	3,4	n.a.	n.a.	9,3
2014.02.05-06.	Faktor plus	43,0	11,6	13,1	7,0	2,6	5,2	2,8	n.a.	6,8	n.a.
2014.02.05.	Ninamedia	44,7	14,1	12,6	7,1	3,3	4,0	3,1	n.a.	n.a.	11,1
2014.01.20-26.	Faktor plus	42,1	13,9	10,5	6,8	2,8	5,0	2,4	1,9	n.a.	4,3

Forrás: A szerző gyűjtése

2. számú melléklet: Szerbiai választási eredmények (2008-2014)

Párt		2008.05.11. (61,35%)	2012.05.06. (57,80%)	2014.03.16. (53,09%)
Demokrata Párt (ZES)	DS (ZES)	64 (102)	67	19
G17Plusz/Szerbia Egyesült Régiói	G17+/URS	ZES	16	-
Szerb Radikális Párt	SRS	78	-	-
Szerbiai Demokrata Párt	DSS	30	21	-
Új Szerbia	NS	DSS	SNS	SNS
Szerbiai Szocialista Párt – Szerbiai Egyesült Nyugdíjas Párt – Egységes Szerbia	SPS-PUPS-JS	20	44	44
Liberális Demokrata Párt	LDP	13	19	-
Magyar Koalíció (VMSZ)	MK	4	5	6
Bosnyák Lista az Európai Szerbiáért	BLZES	2	2	3
Preševói-völgyi Albánok Koalíciója	KAPD	1	1	2
Szerb Haladó Párt	SNS	-	73	158 (SPO, NS, SDPS, PS)
Mind Együtt	SZ	-	1	-
Egyik sem a felkínált válaszok közül	NPO	-	1	-
Új Demokrata Párt	NDS	-	-	18
Összesen (kormánytöbbség)	-	250 (129)	250 (133)	250 (208)

Forrás: RIK